

SELMA LAGERLÖF

Mors porträtt

Ur *Osynliga länkar* (1933)



I ett av fisklägets hundra hus, som alla likna varandra till storlek och form, som alla ha lika många fönster och lika höga skorstenar, bodde gamle Mattsson, lotsen.

I alla fisklägets rum finnas samma slags möbler, på alla dess fönsterhyllor stå samma slags blommor, i alla dess hörnskap finnas samma sorter av snäckskal och koraller, på alla dess väggar hänga likadana tavlor. Och såsom gammal sed har stadgat det, leva alla fisklägets människor samma slags liv. Sedan Mattsson, lotsen, hade blivit gammal, rättade han sig noga efter skick och bruk: hans hus, hans rum och hans leverne voro lika alla andras.

På väggen ovan sängen hade gamle Mattsson ett porträtt av sin mor. En natt drömde han, att detta porträtt steg ner ur sin ram, ställde sig framför honom och sade med hög röst:

– Du ska gifta dig, Mattsson.

Gamle Mattsson började då genast klargöra för mors porträtt, att detta var omöjligt. Han var ju sjuttio år. Men mors porträtt upprepade blott med än större eftertryck:

– Du ska gifta dig, Mattsson.

Gamle Mattsson hade stor respekt för mors porträtt. Det hade varit hans rådgivare i många tvistiga fall, och han hade alltid farit väl av att lyda det. Men denna gång förstod han inte rätt dess handlingssätt. Det syntes honom, som om porträttet handlade alldeles i strid med förut tillkännagivna åsikter. Fastän han låg där och drömde, mindes han tydligt och klart huru det var, första gången han ville gifta sig. Just då han klädde sig till brudgum, lossnade spiken, som porträttet hängde på, och föll till golvet. Han förstod då, att porträttet ville varna honom för giftermålet, men han lydde det inte. Han erfor dock snart, att porträttet hade haft rätt. Hans korta äktenskap hade blivit mycket olyckligt.

Andra gången han klädde sig till brudgum, gick det på samma sätt. Porträttet störtade till golvet då också, och den gången tordes han inte vara olydig. Han rymde bort från brud och bröllop, tog hyra som matros och reste flera gånger jorden runt, innan han vågade sig hem igen. Och nu steg detta porträtt ner från väggen och befallde honom att gifta sig! Hur god och lydig son han än var, tillät han sig att tänka, att det drev gäck med honom.

Men mors porträtt, vilket återgav det bistraste ansikte, som skarpa vindar och salt havsskum kunna utmejsla, stod allvarligt som förut. Och med en stämman, som under många år hade övats och stärkts av att bjuda ut fisk på stadens torg, upprepade det:

– Du ska gifta dig, Mattsson.

Gamle Mattsson bad då mors porträtt
besinna vad det var för ett samhälle han levde i.

Alla fisklägets hundra hus hade spetsiga tak
och vitrappade väggar, alla fisklägets båtar hade
samma byggnad och tackling. Ingen där brukade
göra något ovanligt. Mor själv skulle ha varit den
första att sätta sig emot ett sådant giftermål, om
hon bara hade levat. Mor hade hållit hårt på skick
och sed. Och det var inte skick och sed där i
fiskläget, att sjuttioåriga gubbar gifte sig.

Då sträckte mors porträtt ut sin ringprydd
hand och rentav befallde honom att lyda. Det
hade alltid varit något orimligt
vördnadsbjudande över mor, då hon hade
kommit så där i svart taft med många volanger.
Den stora, lysande guldbroschen, den tunga,
skramlande guldkedjan hade alltid skrämt
honom. Om hon hade kommit i sina torgkläder, i
rutig huvudduk och med vaxduksförklädet besatt
med fiskfjäll och fiskögon, skulle han inte ha haft
fullt så stor respekt för henne. Men nu blev slutet
det, att han lovade gifta sig. Och så kröp mors
porträtt upp i ramen igen.

Nästa morgon vaknade gamle Mattsson i
stor ångest. Det föll honom inte in att vara olydig
mot mors porträtt. Det visste naturligtvis vad
som var bäst för honom. Men han ryste ändå för
den tid, som nu skulle komma.

Samma dag friade han till den fattigaste
fiskarens fulaste dotter, en liten en, som hade

huvudet nerdraget mellan skuldrorna och framskjutande underkäk. Föräldrarna sade ja, och dagen, då man skulle gå till staden och ta ut lysning, blev bestämd.

Över blåsiga strandängar och sumpiga fäladsmarker går vägen från fiskläget till staden. En fjärdedels mil lång är den, och en sägen påstår, att invånarna i fiskläget äro så rika, att de skulle kunna belägga den med blanka silverpengar. Egendomligt behag skulle detta skänka vägen. Glimmande som en fiskbuk, skulle den med sina vita fjäll slingra fram mellan starrtuvor och pölar, fyllda med hornstagg och melankoliska klockgrodor. Tusenskönor och mandelblommor, som pryda denna av människor övergivna mark, skulle spegla sig i de blanka silvermynten, tistlarna skulle skyddande sträcka ut sina taggar över dem, och vinden skulle finna en klingande resonansbotten, då den spelar på fäladens vasstrån och telefontrådar.

Gamle Mattsson hade kanske också haft någon hugnad, om han hade fått sätta ner sina tunga sjöstövlar på klingande silver, ty visst är, att han nu en tid kom att gå den vägen oftare, än han skulle ha önskat.

Han hade inte haft "klara papper". Det hade inte kunnat bli någon lysning av. Detta berodde därpå, att han hade rymt från bruden förra gången. Det drog ut på tiden, innan kyrkoherden hann skriva till konsistorium om hans sak och

utverka tillåtelse åt honom att få ingå nytt äktenskap.

Så länge väntetiden varade, kom gamle Mattsson in till staden varje expeditjonsdag. Han satte sig nere vid dörren i pastorsexpeditionen och dröjde där i tyst förbidaan, till dess alla hade talat ut. Då reste han sig och frågade om kyrkoherden hade någonting till honom. Nej, det hade han inte.

Kyrkoherden förvånade sig över den makt, som den allt betvingande kärleken hade fått över denne gamle man. Där satt han i tjock, stickad ylletröja, höga sjöstövlar och vindfaren sydväst, med ett skarpt, klokt ansikte och långt, grått hår, och väntade på att få lov att gifta sig.

Kyrkoherden tyckte, att det var eget, att den där fiskargubben hade kunnat fattas av en så ivrig längtan.

– Mattsson har bråttom med det här giftermålet, sade kyrkoherden.

– Å ja, det är bäst, att det blir gjort snart.

– Kunde inte Mattsson likaså gärna avstå från hela saken? Mattsson är inte ung längre.

Kyrkoherden skulle inte förundra sig alltför mycket. Han visste nog, att han var för gammal, men han var tvungen att gifta sig. Det var ingen hjälp för det.

Och så kom han igen vecka efter vecka under ett halvt år, till dess äntligen tillåtelsen kom.

Under hela denna tid var gamle Mattsson en jagad man. Runtom den gröna torkplatsen, där

de bruna fiskgarnen voro uthängda, längs de cementklädda murarna kring hamnen, vid fiskborden på torget, där torsken och krabborna såldes, och långt ute på sundet, där sillstimmen förföljdes, brusade en storm av undran och åtlöje.

– Jaså, han skulle gifta sig, han, Mattsson, som löpte bort från sitt eget bröllop!

Och man skonade varken brud eller brudgum.

Men värst för honom var, att ingen kunde skratta mer åt hela saken än han själv. Ingen kunde finna den löjligare. Mors porträtt höll på att driva honom till förtvivlan.

*

Det var första lysningsdagens eftermiddag. Gamle Mattsson, som alltjämt var en av tal och undran jagad man, gick längs hamnarmen ända ut till den vitmenade fyren för att få vara ensam. Där ute råkade han fästmön. Hon satt och grät.

Han frågade henne då om hon hellre hade velat ha någon annan. Hon satt och petade loss små kalkstycken från fyrens vägg och kastade dem i vattnet. Hon svarade ingenting till en början.

– Var det kanske någon hon tyckte om?

– Å nej, visst inte.

Där ute vid fyren är vackert. Sundets klara vatten svallar runtom den. Den flacka stranden, fisklägets små regelrätta hus och den fjärran

staden, allt överstrålas av dess eviga skönhet. Ur de mjuka töcken, som gärna insvepa den västliga horisonten, kommer då och då en fiskarbåt framilande. I djärv kryssning styr den mot hamnen. Det brusar muntert om fören, då den skjuter in genom den trånga hamnporten. Seglen fällas helt stilla i samma ögonblick. Fiskarna svänga hattarna till en glad hälsning, och på båtbottnen ligger det vunna bytet och glittrar.

Det kom en båt in i hamnen, medan gamle Mattsson stod ute vid fyren. En ung karl, som satt vid rodret, lyfte på hatten och nickade åt flickan. Gubben såg, att det lyste till i hennes ögon.

”Jaså”, tänkte han, ”har du gått och blivit kär i den grannaste karlen i fiskläget? Ja, den får du aldrig. Likaså gärna kan du gifta dig med mig som att vänta på den.”

Han märkte, att han inte kunde undkomma mors porträtt. Om flickan hade tyckt om någon, som det hade varit någon rimlighet att hon hade kunnat få, så hade han haft en vacker anledning att bli kvitt hela saken. Men nu tjänade det ingenting till att ge henne fri.

*

Fjorton dagar därefter stod bröllopet, och ett par dagar senare kom den stora novemberstormen.

En av fisklägets båtar råkade då i drift neråt sundet. Roder och master voro borta, så att den var alldeles redlös. Gamle Mattsson och fem

andra voro ombord, och de drevo omkring utan föda under två dagar. Då de bärgades, voro de alldeles förbi av mattighet och köld. Allt i båten var klätt med is, och deras våta kläder hade börjat stelna under den skarpa kylan. Gamle Mattsson blev då så förkyld, att han aldrig mer återfick sin hälsa. Han låg sjuk i två år; så kom döden.

Mången tyckte, att det var egendomligt, att han hade fått den idén att gifta sig strax före olyckshändelsen, ty den lilla kvinnan han hade fått blev honom en god vårdarinna. Hur skulle det ha gått honom, om han hade blivit liggande så där hjälplös, medan han hade varit ensam? Hela fiskläget erkände nu, att han aldrig hade gjort något klokare, än när han gifte sig, och den lilla kvinnan fick stort anseende för den ömhet, med vilken hon skötte mannen.

– Hon får inte svårt att bli omgift, sade man.

Gamle Mattsson berättade varje dag, medan han låg sjuk, historien om porträttet för sin hustru.

– Du ska ta det, när jag är död, likasom du ska ta allt mitt, sade han.

– Tala inte om sådant!

– Och du ska ge akt på mors porträtt, när de unga karlarna friar till dig. Sannerligen här finns någon i hela fiskläget, som förstår sig på giftasaffärer bättre än det porträttet.